

ВІДГУК

офіційного опонента Беха Івана Дмитровича на дисертаційне дослідження Фрицюк Валентини Анатоліївни «Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти

Вищі навчальні заклади входять до системи історично сформованих інститутів суспільства, які здійснюють розвивальну роль, зокрема стабілізуючи його. Саме тому, професійна освіта в Україні відіграє надзвичайно важливу функцію у оптимізації соціально-економічного простору, забезпечуючи його необхідними для всіх галузей компетентними трудовими ресурсами.

У зв'язку з цим, пріоритетного значення набуває розв'язання проблеми безперервного професійного розвитку молодого покоління - розроблення та впровадження навчально-виховних технологій, що поряд із формуванням якостей успішного фахівця, сприятимуть потребі навчання продовж життя та забезпечать умови для системного використання набутих знань у професійній діяльності.

Однак, вирішення окреслених завдань в межах традиційно побудованої навчально-виховної системи вищих навчальних закладів ускладнене нині діючими застарілими науково-методичними підходами. Зазначене спонукає до активних пошуків осучаснення системи фахової підготовки майбутніх педагогів, яка б передбачала здатність особистості постійно удосконалювати свої особистісні й професійні якості та була б спроможною підвищувати рівень професійної майстерності. Це й стало предметом означеного дослідження.

Наголосимо, що дисертантка звертається до складної теми саморозвитку, який потребує надзвичайної зосередженості на особистих потенціях і є глибоко індивідуальним процесом.

Доцільність дослідження обумовлена також тим, що його предметом є студенти - майбутні педагоги, а саморозвиток педагога є важливим елементом його професійної діяльності, без якого вона є неефективною.

Концептуальні засади дослідження об'єднані ідеєю наукового дослідження та взаємопов'язаними концептами (методологічний, теоретичний, методико-технологічний), що логічно доповнюють один одного та засвідчують ґрунтовність теоретико-методологічної бази.

Відповідно до мети дисертаційної роботи та перевірки гіпотези визначено сім завдань, що конкретно сформульовані та логічно вибудовані. Об'єкт і предмет дисертаційного дослідження адекватні меті та завданням роботи.

Дисертація Фрицюк В. А. складається із вступу, п'яти розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків та додатків. Для даної роботи характерна цілісність та логічна завершеність. Структуру дисертації та основний текст подано відповідно чинних вимог до докторських дисертацій.

У першому розділі дослідження авторка змістовно розкриває теоретичні засади досліджуваної проблеми, всебічно аналізує такі фундаментальні поняття, як «розвиток», «саморозвиток» та «професійний саморозвиток майбутнього вчителя» у філософському, педагогічному та психологічному контекстах. Зазначене, а також звернення дисертантки до теорій і засобів професійного розвитку дає змогу уточнити сутність ключових понять дослідження, а саме «професійний саморозвиток», «безперервний професійний саморозвиток» та визначити авторський підхід до формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

У другому розділі здійснено аналіз зарубіжного та вітчизняного практичного доробку щодо підготовки майбутніх вчителів до професійного саморозвитку. Викладене дало змогу дисертантці утвердитися у важливості формування готовності до професійного саморозвитку на етапі фахової підготовки студентів та зробити ряд важливих висновків щодо потенціалу сучасних програм, нормативних навчальних дисциплін та курсів за вибором для формування досліджуваного феномену, а також доцільності використання передового досвіду фахової підготовки вчителів в західних країнах.

Третій розділ присвячено визначенню сутності, структури (компоненти, критерії, показники) та рівнів (критичний, пасивний, базовий, оптимальний,

креативний) готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Проведений констатувальний експеримент дав змогу оцінити стан готовності студентів - майбутніх педагогів до професійного розвитку, та зробити важливі висновки, що попри загальне позитивне ставлення до професії педагога, у значної кількості студентів не сформоване ціннісне усвідомлення необхідності цілеспрямованого безперервного професійного саморозвитку.

У четвертому розділі описана науково-методична система підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, в якому дисертантка обґрунтовує організаційно-педагогічні умови, розробляє структурно-функціональну модель та технологію підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, що репрезентує наукову новизну дослідження.

У п'ятому розділі висвітлено організацію і етапи проведеного формульовального експерименту, здійснено кількісний і якісний аналіз, узагальнено отримані результати. Упровадження авторської педагогічної технології підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку відбувалося протягом декількох етапів, зокрема таких, як адаптаційно-ознайомчий, пошуково-інформаційний, практично-орієнтований, контрольовано-рефлексивний та регулятивно-коригувальний. Зазначену технологію було перевірено під час формульовального етапу експерименту, результати якого засвідчили суттєве зростання показників готовності до професійного саморозвитку в експериментальних групах порівняно з контрольними за всіма її компонентами.

Достовірність результатів перевірено за допомогою критерію Ст'юдента. Це дозволило дисертантці зробити висновок про те, що гіпотезу дослідження підтверджено, мету досягнуто, завдання дисертаційної роботи виконано.

До творчо-теоретичних здобутків дослідження слід віднести:

1. Визначення концептуальних положень, на яких базується науково-методична система підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

2. Розроблення науково-методичної системи формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, яка відображує логіку дослідження і включає такі структурні компоненти: теоретико-методологічний, діагностичний, змістово-дидактичний, методичний, технологічний.

3. Виокремлення специфічних принципів підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

4. Реалізацію спеціальної суб'єкт-суб'єктної взаємодії між студентами і викладачами, яка передбачала експлікацію їхніх потенціальних резервів, що відповідали конкретним предметно-перетворювальним ситуаціям, мотиваційним устремлінням та взаємоприйнятим способам комунікації.

5. Створення у студентських групах багатопланового об'єднання, заснованого на принципах високопочуттєвої інтеракції, змістово-творчої доповнюваності, етичної рефлексивності, що гарантувало успіх професійного саморозвитку кожного студента.

6. Впровадження інноваційних засобів і прийомів активізації самостійних потенцій як життєвого досвіду, що опосередковував процес і результат навчально-пізнавальної діяльності майбутніх педагогів.

7. Представлення інноваційного бачення процесу інтеграції за інтрапсихологічними та когнітивно-дидактичними показниками, що дозволяло кожному досліджуваному працювати на психологічному оптимумі.

8. Розкриття складних відносин між професійним розвитком і саморозвитком та переведення їх у процедурно-методичну площину.

Оцінюючи, в цілому, позитивно дисертаційне дослідження Фрицюк Валентини Анатоліївни, висловлюємо наступні зауваження й побажання:

1. Перший розділ дисертації великий за обсягом та включає досить детальний аналіз понять «розвиток», «саморозвиток», «професійний саморозвиток». Зважаючи на їх достатню розробленість у науці доцільніше було б обмежитися їх узагальненням та зосередити увагу на професійному саморозвитку у педагогічній діяльності з огляду на її специфічність.

2. Готовність майбутнього педагога до безперервного професійного саморозвитку авторка трактує дещо спрощено, а саме як здатність студента здійснювати цілеспрямовану рефлексивну діяльність, пов'язану з проектуванням і реалізацією якісних змін своєї особистості і втіленням на практиці свого суб'єктивного досвіду в галузі професійного самовизначення та самореалізації на основі усвідомленої саморегуляції навчально-професійної діяльності. Таке уточнення основного поняття не зачіпає ціннісне переживання особистості щодо власного саморозвитку, а отже, не повністю відображає логіку його формування.

3. Зважаючи на те, що саморозвиток - рефлексивний процес, а також враховуючи те, що майже половина студентів (с. 219) не усвідомлюють сутність поняття «професійний саморозвиток», обґрунтованіше було б у структурі основного поняття першим відобразити пізнавально-рефлексивний компонент.

4. Дисертантка не чітко прописує супідлеглість моделі і технології формування готовності майбутнього вчителя до професійного саморозвитку.

5. Результати констатувального і формувального етапу експерименту набули б значно більшої аргументованості за умови чіткого окреслення особливостей учасників експерименту, гендерного аспекту, обґрунтування поділу груп на експериментальні й контрольні, а також аналітичного опису результатів за кожним компонентом. Недоліком експериментальної частини дослідження є не врахування залежних і незалежних факторів, які відіграють позитивну або негативну роль у формуванні предмету дослідження. Зважаючи на зазначене викликають сумнів практично відсутні зміни в динаміці готовності до безперервного професійного саморозвитку студентів контрольної групи (с. 26 автореферату, рис.3).

6. На контрольному та формувальному етапах експерименту дослідження використовується значний за обсягом діагностичний інструментарій (27 методик), репрезентативність та достовірність результатів якого потребує дотримання жорстких вимог до проведення діагностичних методик. На жаль,

дослідниця не чітко прописує умови в яких проводилася діагностика, можливі труднощі з якими вона стикнулася, а також участь можливих помічників серед педагогічних працівників.

7. Окремі положення висновків до розділів дисертації та загальні висновки є дещо розлогими, мають описовий характер, повторюють текст підрозділів й не повною мірою узагальнюють здобуті автором результати проведених досліджень.

Зазначені побажання і зауваження мають рекомендаційний і дискусійний характер і не знижують теоретичної й практичної цінності дослідження, яке подано на рецензування. Воно є концептуальним, цілісним, має незаперечну наукову новизну і практичне значення, а його результати є прогностичними.

Результати дослідження пройшли апробацію на різних науково-практичних конференціях, семінарах міжнародного і всеукраїнського рівнів. Практичне значення свідчить про широке реальне впровадження результатів науково-дослідної роботи в освітню діяльність вищих навчальних закладів.

Дисертація Фрицюк Валентини Анатоліївни «Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку», є завершеною науковою працею, що має теоретичне й практичне значення для теорії і методики професійної освіти і відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12 – 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,

дійсний член НАПН України,

директор Інституту проблем виховання

НАПН України

[Signature]
ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС
СТВЕРДЖУЮ
Зав. відділу кадрів
Інституту проблем виховання НАПН України
[Signature]

І. Д. Бех

Беха Т.Д.

ВІДГУК

доктора педагогічних наук, професора Житомирського державного університету імені Івана Франка Дубасенюк О.А. на дисертацію Фрицюк Валентини Анатоліївни на тему «Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку», представлену на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти»

Дисертаційна робота присвячена актуальній проблемі підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, оскільки метою вищої педагогічної освіти в Україні є не лише набуття фундаментальних професійних знань майбутніх фахівців, а й формування в них готовності до подальшого професійного та особистісного саморозвитку, самореалізації. Важливим соціальним замовленням нинішнього українського суспільства є затребувана особистість конкурентоспроможного педагога, орієнтованого на освіту впродовж життя. У зв'язку з цим виникає необхідність в організації такої системи фахової підготовки майбутніх педагогів, яка б забезпечувала цілеспрямований процес формування їхньої готовності до безперервного професійного саморозвитку, що передбачає здатність постійно вдосконалювати свої особистісні та професійні якості. Останнє виявляється в бажанні та спроможності майбутніх фахівців постійно підвищувати рівень професійної майстерності.

Дисертаційна робота має безумовну **наукову новизну**, яка полягає в тому, що **вперше**: обґрунтовано теоретичні й методичні основи безперервного професійного саморозвитку майбутніх педагогів у філософському, психологічному та педагогічному аспектах; розроблено науково-методичну систему підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, структурними компонентами якої є: психолого-педагогічна і фахова підготовка, формування обсягу знань з теорії професійного саморозвитку, набуття досвіду з професійно-педагогічної діяльності та професійного саморозвитку, система методичної підготовки майбутніх учителів до професійного саморозвитку; розроблено структурно-функціональну модель науково-методичної системи підготовки студентів педагогічних ВНЗ до професійного саморозвитку й технологію формування готовності майбутнього вчителя до безперервного професійного саморозвитку; визначено сутність, критерії, показники та рівні «готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку» як здатності студента здійснювати цілеспрямовану рефлексивну діяльність, пов'язану з проектуванням і реалізацією якісних змін своєї особистості і втіленням на практиці свого суб'єктного досвіду в галузі професійного самовизначення та самореалізації на основі усвідомленої саморегуляції навчально-професійної діяльності; **уточнено** зміст базових понять дослідження: «розвиток», «саморозвиток», «професійний саморозвиток»; **подальшого розвитку** набули положення щодо науково-методичного забезпечення підготовки майбутніх педагогів до професійного

саморозвитку; зміст, принципи, форми й методи формування готовності майбутнього вчителя до безперервного професійного саморозвитку.

Дисертаційна робота логічно побудована, складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел.

У першому розділі – **«Теоретичні та методологічні засади дослідження»** – на основі аналізу філософських, психологічних, педагогічних досліджень з проблеми особистості, її становлення та самовдосконалення визначено базові поняття дослідження. Зокрема, поняття *розвиток* особистості розглядається здобувачем як зміни, що з часом відбуваються в будові тіла, мисленні чи поведінці людини під впливом довкілля та біологічних процесів в організмі. *Саморозвиток* особистості визначено як цілеспрямовану, систематичну, високоорганізовану й творчу діяльність, процес планомірної творчої зміни особистістю власних духовно-ціннісних, морально-етичних, діяльнісно-практичних, чуттєвих, інтелектуальних, характерологічних особливостей для найбільш успішного досягнення своїх життєвих цілей і більш ефективного виконання свого людського, соціального призначення.

Здобувачем здійснено філософське осмислення еволюції уявлень про саморозвиток особистості як саморозвивальної системи, що відбувається в процесі генези провідних якостей. У психологічному контексті саморозвиток розглядають як необхідну умову самореалізації особистості. У педагогіці наукові пошуки передбачають виявлення шляхів та засобів підвищення внутрішньої творчої активності особистості, що в результаті повинні сприяти її саморозвитку. Далі теоретичне вивчення джерел з проблеми дослідження дало змогу здобувачу сформулювати поняття, пов'язані з професійним становленням майбутнього фахівця. *Професійний саморозвиток* розглядається як свідомо діяльність людини, спрямована на повну самореалізацію себе як особистості в тій соціальній сфері, котру визначає її професія. *Безперервний професійний саморозвиток майбутніх педагогів* – це постійний динамічний процес, цілеспрямований на самоорганізацію прогресивних змін у сфері внутрішнього світу особистості студента на шляху досягнення вищих рівнів професіоналізму в педагогічній діяльності.

Дисертантом обґрунтовано провідні наукові підходи щодо предмета дослідження: *акмеологічний* (забезпечує підготовку майбутніх учителів до безперервного професійного саморозвитку як особистостей, орієнтованих на високий професіоналізм); *аксіологічний* (формує ціннісні орієнтації); *антропоцентричний* (досліджує питання про сучасні цілі й засоби розвитку людських здібностей, зокрема готовності до професійного саморозвитку); *діяльнісний* (передбачає таку поетапну організацію навчання і виховання, за якої майбутній педагог діє з позиції активного суб'єкта пізнання); *компетентнісний* (передбачає пріоритетну орієнтацію на здатність до навчання, самовизначення, самоактуалізації, соціалізації, розвиток індивідуальності особистості), *культурологічний* (ураховує, що професійний саморозвиток майбутніх педагогів відбувається в просторі певної культури та її

взаємодії з іншими культурами); *особистісний* (доводить, що головним суб'єктом є особистість, яка водночас постає суб'єктом удосконалення в контексті свого професійного саморозвитку через власну діяльність); *синергетичний* (трактує розвиток педагогічних систем і педагогічного процесу з позиції відкритості, співтворчості та орієнтації на саморозвиток); *системний* (забезпечує дослідження безперервного професійного саморозвитку майбутніх педагогів як багатоаспектного поняття, пов'язаного з елементами педагогічної системи). На такій методологічній основі вибудовувався авторський підхід до формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

У другому розділі – **«Сучасна педагогічна практика підготовки майбутніх педагогів до професійного саморозвитку»** здійснено емпіричне вивчення практики підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, оскільки в цей період закладають мотиваційно-ціннісні, когнітивні та рефлексивно-діяльнісні основи саморозвитку студентів. Проведений аналіз сучасних програм, нормативних навчальних дисциплін, курсів за вибором засвідчує їхній певний потенціал для формування готовності майбутніх учителів до професійного саморозвитку. Проте виявлено, що навчально-методичне забезпечення не сприяє повною мірою професійному саморозвитку майбутніх педагогів. Виникла потреба доповнення змісту предметів інваріантної складової навчальних планів експериментальних навчальних закладів відповідною інформацією (темами), а також розроблення авторського спеціального курсу «Безперервний професійний саморозвиток майбутніх педагогів». Таке доповнення має забезпечити формування мотиваційно-ціннісного, інформаційно-пізнавального, організаційно-діяльнісного, емоційно-вольового, рефлексивно-оцінного компонентів готовності майбутніх учителів до безперервного професійного саморозвитку.

Дисертантом вивчено світовий досвід підготовки вчителів у різних освітніх системах, а також проаналізовано наукові праці зарубіжних учених, які займаються проблемою професійного саморозвитку фахівців. Виявлено, що значна частина цих праць присвячена неперервній освіті педагогів, підвищенню кваліфікації працюючих учителів. Головною метою системи підвищення кваліфікації за рубежом є ознайомлення вчителів з новинками теорії та практики педагогічної діяльності, прогресивними педагогічними технологіями, а також закріплення в них навичок самостійного набуття знань, необхідних для професійного саморозвитку. Здобувачем доведено про доцільність використання передового досвіду фахової підготовки педагогів Західної системи освіти в підготовці до професійного саморозвитку вітчизняних майбутніх учителів, за умови його максимального наближення до реалій суспільно-політичного життя в Україні.

У третьому розділі – **«Концептуальні основи науково-методичної системи підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку»** – визначено сутнісні характеристики готовності майбутніх педагогів у визначеному напрямі як здатність студента здійснювати

цілеспрямовану рефлексивну діяльність, пов'язану з проектуванням і реалізацією якісних змін своєї особистості, а також можливість реалізації на практиці набутого суб'єктного досвіду. Дисертантом виокремлено структурні компоненти досліджуваної готовності: мотиваційно-ціннісний; інформаційно-пізнавальний; організаційно-діяльнісний; емоційно-вольовий; рефлексивно-оцінний та відповідні критерії: ціннісне усвідомлення необхідності цілеспрямованого безперервного професійного саморозвитку; інтегративно-теоретична підготовка, рівень набутих професійно спрямованих знань; практично-операційна підготовка, сформованість відповідних практичних умінь і навичок; сукупність індивідуально-психологічних якостей, важливих для безперервного професійного саморозвитку й майбутньої професійної діяльності загалом; спрямованість на самоаналіз, самооцінку власного професійного саморозвитку, які конкретизовано в комплексі відповідних показників.

Результати констатувального етапу експерименту, якій здійснено за допомогою чисельних сучасних наукових методик та методів математичної статистики, засвідчили, що у процесі навчання в педагогічному університеті у значної частини студентів не сформоване ціннісне усвідомлення необхідності цілеспрямованого безперервного професійного саморозвитку. Такий стан пояснюється тим, що студенти не мають належного рівня інтегративно-теоретичної та практично-операційної підготовки стосовно професійного саморозвитку, що значно утруднює особистісно-професійне становлення майбутніх педагогів. Останнє потребує розробки та впровадження комплексу заходів щодо покращення такої підготовки

В.А. Фрицюк доведена важливість розробки та реалізації в освітньому процесі вишу науково-методичної системи підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, ураховуючи соціально-економічні умови розвитку сучасного суспільства. На думку автора, створена система повинна мати комплексний характер і вміщувати певні структурні компоненти: теоретико-методологічний (методологічні підходи, психологічні та дидактичні теорії); діагностичний (моніторинг становлення готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку); змістово-дидактичний (принципи структурування змісту загальнопедагогічної підготовки); методичний (моделювання комплексу необхідних професійно-педагогічних завдань); технологічний (авторська технологія формування готовності майбутніх педагогів в окресленому напрямі).

Запропонована науково-методична система підготовки майбутніх педагогів відрізняється від інших такими авторськими елементами: ціннісною спрямованістю, методологічними підходами, особистісною зорієнтованістю окресленої структури; методикою діагностики готовності; обґрунтованими організаційно-педагогічними умовами та розробленою технологією формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, яка передбачала оволодіння студентами відповідними знаннями та способами професійного саморозвитку. Експериментальна система цілеспрямована на формування мотиваційно-ціннісного, інформаційно-

пізнавального, організаційно-діяльнісного, емоційно-вольового, рефлексивно-оцінного компонентів готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Важливим досягненням здобувача є виявлення та обґрунтування закономірностей професійного саморозвитку: зростання суб'єктності індивіда, спрямованість професійного саморозвитку на соціальну активність студентів, нерівномірність готовності студентів до професійного саморозвитку та його індивідуальний характер, циклічність та стадійність професійного саморозвитку. Ці закономірності дали змогу визначити дидактичні (науковості, зв'язку навчання з життям, свідомості й активності, систематичності та послідовності) та специфічні принципи підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку: динамічності, керованості, цілеспрямованості, суб'єктності, діалогічності, саморегуляції, рефлексивної спрямованості.

У четвертому розділі – **«Науково-методична система підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку»** автором обґрунтовано необхідні організаційно-педагогічні умови визначеної системи: формування відповідної мотивації студентів у творчому освітньому середовищі ВНЗ шляхом налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії між студентами і викладачами; залучення студентів до аналізу евристичних квазіпрофесійних ситуацій, які стимулюють їхню потребу у професійному саморозвитку; створення в студентському колективі сприятливої соціально-психологічної атмосфери для виявлення активності особистісного й професійного розвитку майбутніх педагогів; активізації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів засобами ІКТ; інтеграції навчально-пізнавальної та рефлексивної діяльності суб'єктів освіти у процесі цілеспрямованого й систематичного розв'язання педагогічних задач для вдосконалення навичок професійного саморозвитку; стимулювання рефлексивної діяльності майбутніх учителів для розвитку в них адекватної професійної Я-концепції). Визначені умови сприятимуть формуванню ціннісного ядра особистості студентів, їхньому активному й діяльному самовдосконаленню та безперервному професійному саморозвитку в цілому.

Дисертантом розроблена структурно-функціональна модель науково-методичної системи формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку як цілісне логічне утворення, що виявляє сутність удосконаленого процесу визначеної підготовки. До компонентів структурно-функціональної моделі віднесено цільовий, теоретико-методологічний, організаційно-змістовий та оцінювально-результативний. *Цільовий компонент* моделі представлено головною метою, що прогнозує кінцевий результат, тобто позитивну динаміку готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Визначену мету конкретизовано низкою завдань на формування установок на безперервний професійний саморозвиток; оволодіння студентами відповідними знаннями та набуття ними досвіду в окресленому напрямі. *Теоретико-методологічний* блок містить

методологічні підходи та принципи, які є підґрунтям формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. *Організаційно-змістовий* блок включає: дисципліни, форми, методи, засоби й етапи технології формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, зокрема провідними було визнано дисципліни педагогічного циклу, педагогічну практику, науково-дослідницьку роботу майбутніх педагогів. *Оцінювально-результативний* блок поєднує компонентну структуру (мотиваційно-ціннісний; інформаційно-пізнавальний; організаційно-діяльнісний; емоційно-вольовий; рефлексивно-оцінний) готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Крім того виділено критерії готовності (ціннісне усвідомлення необхідності цілеспрямованого безперервного професійного саморозвитку; інтегративно-теоретична підготовка, рівень одержаних професійно спрямованих знань; практично-операційна підготовка, сформованість необхідних практичних умінь і навичок та сукупність індивідуально-психологічних якостей, важливих для навчання впродовж життя озвитку), та рівні (критичний, пасивний, базовий, оптимальний, креативний та кінцевий результат. Очікуваним результатом реалізації структурно-функціональної моделі є позитивна динаміка готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Особливе значення для студентів має вивчення авторського спецкурсу «Безперервний професійний саморозвиток майбутніх педагогів», що сприяло формуванню в них мотивів до власного професійного саморозвитку, розвитку спрямованості на саморозвиток і самореалізацію в професійній діяльності, оскільки його завдання передбачали актуалізацію в студентів мотивації в окресленому напрямі, розширення й поглиблення знань з питань професійного саморозвитку та вироблення необхідних умінь щодо проектування власного професійного саморозвитку. Спеціально підібрані форми й методи інтегрували задля розвитку пізнавальної та професійної мотивації, мотивації досягнення успіху майбутніх педагогів з метою впливу їх на ціннісні орієнтації студентів, усвідомлення ними особистісного сенсу та значущості безперервного професійного саморозвитку.

Для реалізації авторської концепції розроблено технологію підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, яка розглядається у вигляді системи змісту, принципів, методів, форм, обґрунтованих організаційно-педагогічних умов. Останнє забезпечує впровадження авторської концепції в практику та гарантує досягнення запланованого результату – підвищення рівня готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Для педагогічної технології важливо визначити послідовність реалізації мети та завдань, поетапність дій у часі. У розробленій технології здобувачем умовно виділено п'ять послідовних етапів технологічного процесу: адаптаційно-ознайомчий, пошуково-інформаційний, практично-орієнтований, контрольно-рефлексивний, регулятивно-коригувальний. Розроблена технологія належить до суб'єктно-діяльнісних, основою її є контекстне навчання. У роботі детально розкрито

особливості кожного з виділених етапів. Важливо те, що дисертантом застосовано комплекс інноваційних форм. методів. У технології домінують активні пізнавальні, тренувальні та інтерактивні методи (проблемні лекції; імітаційні ігри; розв'язання педагогічних ситуацій, аналіз відеоситуацій, моделювання ситуацій, метод проєктів, укладання портфоліо тощо; технології «змішаного навчання», «перевернутого навчання» тощо), що в поєднанні з сучасними ІКТ дають змогу розвивати всі компоненти готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Отже, розроблена технологія є поєднанням змісту, принципів, методів, форм, обґрунтованих організаційно-педагогічних умов, що забезпечує реалізацію авторської концепції й гарантує досягнення запланованого результату – підвищення рівня готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Водночас створена науково-методична система являє комплекс діалектично пов'язаних між собою частин (складників), нерозривність і взаємодоповнюваність яких упродовж реалізації забезпечує цілісність процесу формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

У п'ятому розділі – **«Результати дослідно-експериментальної роботи з підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку»** – представлено програму проведення експерименту, та результати впровадження виділених організаційно-педагогічних умов, здійснено кількісний і якісний аналіз ефективності розробленого науково-методичного забезпечення, інтерпретовано результати статистичного аналізу одержаних даних, доведено ефективність експериментальної технології.

Мета дослідження полягає в перевірці загальної та часткових гіпотез, які відображають сутність інноваційного підходу під час формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку в процесі професійної підготовки. Здобувачем за особливостями сформованості певних структурних компонентів готовності до безперервного професійного саморозвитку індивіда виділено критичний, пасивний, базовий, оптимальний і креативний рівні. Результати представлено у вигляді чисельних таблиць і рисунків. Виявлено, що більшість студентів ВПНЗ має на початковому етапі навчання критичний, пасивний чи базовий рівні готовності до професійного саморозвитку, і ці показники впродовж навчання практично не змінюються. А за деякими компонентами рівень готовності до професійного саморозвитку навіть дещо знижується (організаційно-діяльнісний компонент у КГ до експерименту з пасивним рівнем був 26,5 %, а після експерименту – 28,12 %), емоційно-вольовий компонент у КГ до експерименту з креативним рівнем – 2,41 % студентів, а після – 2,16 %), що є результатом дії комплексу не лише соціальних, а й індивідуальних чинників. Проте в експериментальних групах простежується позитивна динаміка за всіма критеріями та показниками. Важливим є збільшення кількості студентів креативного рівня. Аналіз виявленої під час формувального експерименту динаміки готовності до

професійного саморозвитку майбутніх педагогів експериментальної та контрольної груп засвідчує ефективність розробленої технології.

Статистичну перевірку результатів сформованості готовності до безперервного професійного саморозвитку студентів експериментальної та контрольної груп проводилив програмі Statistica 7.0 за допомогою критерію Стюдента (t-критерій). Аналіз даних, одержаних під час дослідження, дає підстави стверджувати, що у процесі експерименту відбулися системні зміни навчально-виховного процесу, підвищився рівень готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Отже, дисертантом підтверджено, що вихідна методологія є правильною, гіпотезу доведено, мети досягнуто, завдання виконано.

Відзначимо **практичне значення** дослідження, яке полягає в обґрунтуванні, розробленні, апробації та впровадженні технології формування готовності до професійного саморозвитку студентів педагогічних ВНЗ. Запропонований у дослідженні авторський комплекс організаційно-педагогічних умов, форм, методів, технологій можна використовувати з метою вдосконалення професійної підготовки вчителя загалом та формування готовності до безперервного професійного саморозвитку, зокрема. Погоджуємося, що результати дослідження можуть бути використані для розробки лекційних курсів, спецкурсів та семінарських занять, практикумів та спецпрактикумів з педагогіки у ВНЗ і можуть доповнити зміст навчальних дисциплін: «Педагогіка», «Основи педагогічної майстерності», «Методика виховної роботи» тощо. Також практичне значення полягає в застосуванні теоретичних положень та висновків до конкретних методичних рекомендацій щодо підготовки майбутніх учителів до професійного саморозвитку. Останнє найшло відображення в монографії «Професійний саморозвиток майбутнього педагога», у навчально-методичному посібнику «Готовність майбутнього вчителя до професійного саморозвитку», методичних рекомендаціях: «Професійний саморозвиток педагога: діагностичний інструментарій», «Технологія підготовки майбутніх педагогів до професійного саморозвитку» та розробленні спецкурсу «Безперервний професійний саморозвиток майбутнього педагога».

Все це свідчить про вагому як теоретичну, так і практичну значимість дисертаційної роботи. Автореферат повною мірою відображає зміст дисертаційної роботи. Наголосимо, що дисертантом проведено широку апробацію отриманих результатів. Основні положення та результати дисертаційної роботи знайшли відображення в 60 публікаціях, із них 3 монографії (одна одноосібна), 2 навчально-методичних посібники, 25 статей у наукових фахових виданнях (з них 6 статей у збірниках, включених до міжнародних наукометричних баз), 4 – у закордонних періодичних виданнях, 2 – методичні рекомендації, 19 статей у збірниках матеріалів конференцій. Загальний обсяг особистого внеску становить 73 д. а.

Здобувачем використано значну джерельну базу – 735 найменувань, із них 37 зарубіжних. Крім того дисертація доповнена ґрунтовними додатками. Робота

унаочнена таблицями, рисунками, графіками, які дають можливість повною мірою уявити результати проведеного дослідження.

Разом з тим висловимо певні зауваження та побажання щодо дисертаційної роботи:

1. У підрозділі 2.2. дисертант аналізує зарубіжний досвід підготовки фахівців до професійного саморозвитку. Варто більше уваги приділити практико-орієнтованим формам, методам такої підготовки й охопити більше країн для вивчення зарубіжного досвіду.

2. При аналізі акмеологічного підходу бажано виділити здобутки вітчизняних науковців у цій сфері, зокрема наголосити, що на початку ХХІ століття було створено громадську наукову організацію «Українська академія акмеології» на базі Київського університету імені Бориса Грінченка, у межах якої діє 24 осередки академії у різних містах та регіонах України. Доцільно було б згадати про досвід цієї роботи.

3. У дисертації на с. 60 представлена схема розгляду основних понять дослідження (рис.1.1.), це заслуговує на увагу. Проте до аналізу базових понять «розвиток», «саморозвиток», «професійний саморозвиток» (підрозділи 1.2., 1.3.), а також при розгляді структури готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку (підрозділ 3.2.) бажано було б застосувати метод контент-аналізу, який дає змогу чіткіше виділити категоріальні ознаки досліджуваних понять з метою їх подальшого узагальнення в базових поняттях.

4. При аналізі сутнісних характеристик готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку (підрозділ 3.1. с.139-152) добре представлено позиції різних науковців з цього питання, проте узагальнення цих підходів щодо досліджуваної готовності має бути більш обґрунтованим (с.152) з посиленням авторської позиції.

5. Крім зазначених педагогічних дисциплін, які вплинули на ефективність професійного саморозвитку студентів, зокрема, таких як «Педагогіка», «Основи педагогічної майстерності», «Методика виховної роботи» (с. 316) тощо, бажано було б звернутися до аналізу деяких психологічних дисциплін. Ці дисципліни також впливають на підвищення рівня готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, ураховуючи, що автор неодноразово зверталася до наукових праць психологів (зокрема, на с. 69-80).

6. У підрозділі 5.3. в окремих місцях потребує поглиблення якісний аналіз (окрім кількісного аналізу) результатів прикінцевої діагностики готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку за визначеними компонентами.

7. Узагальнені результати початкової (підрозділ 3.3). та прикінцевої (підрозділ 5.3.) діагностики готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку за визначеними компонентами у таблицях та рисунках доцільніше було б подавати в динаміці від критичного до

креативного рівня розвитку, як це представлено у таблицях 3.11 (с. 228) та 5.12 (с. 385-386).

Однак вказані зауваження не применшують актуальності та значимості докторської дисертації Фрицюк В.А. Робота виконана на належному науково-теоретичному рівні, є актуальною, завершеною і самостійною. Автореферат і наукові публікації відображають основний зміст дисертації. Робота містить нові як теоретичні, так і практичні результати, що в сукупності є суттєвим для вирішення проблеми підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Аналіз дисертаційної роботи та автореферату дає підставу зробити такий висновок:

Висновок. Дисертація Фрицюк Валентини Анатоліївни на тему «Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку», що представлена на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти» за актуальністю, науковим рівнем, науковою обґрунтованістю, достовірністю, практичною значущістю, якістю оформлення та повнотою викладу відповідає вимогам п.п. 18, 19 «Порядку присудження наукових ступенів», затверджених Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., зі змінами та доповненнями згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19. 08. 2015 р., а її автор – Фрицюк Валентина Анатоліївна заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності – 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти».

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
Житомирського державного
університету ім. Івана Франка

О. А. Дубасенюк

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ:
Начальник відділу кадрів Житомирського
державного університету
імені Івана ФРАНКА

М. С. Пилипчук

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Гомонюк Олени Михайлівни на дисертацію

Фрицюк Валентини Анатоліївни

«Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність дослідження. В умовах інтеграції системи освіти України у світовий освітній простір, що регламентується нормативними документами Болонського процесу, особливо актуальною постає проблема підвищення ефективності професійної підготовки висококваліфікованих педагогів, здатних до безперервного професійного саморозвитку ще у процесі професійної підготовки. Адже сучасний учитель має теоретично й практично бути здатним проаналізувати свої професійні можливості й на цій основі сформулювати програму власного подальшого професійного зростання на будь-якому етапі професійної діяльності.

Підтвердженням сказаному є виокремлені авторкою суперечності, що проявляються в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів у ВНЗ, зокрема: на рівні концептуалізації освітньої діяльності – між достатньо високим рівнем розробленості сучасних концепцій саморозвитку особистості та недостатньою визначеністю ролі й місця професійного саморозвитку в підготовці майбутніх учителів; між гуманістичною, особистісною спрямованістю освітнього процесу в сучасних навчальних закладах і недостатньою організацією професійного середовища в педагогічних ВНЗ, що забезпечувало б особистісно орієнтований підхід до професійної підготовки майбутніх учителів, спрямованої на їхній професійний саморозвиток. На рівні визначення мети підготовки майбутніх учителів – між об'єктивною потребою суспільства в якісній підготовці майбутніх педагогів і реальним станом готовності випускників ВНЗ до безперервного професійного саморозвитку; між потребою майбутніх учителів у підготовці до безперервного професійного саморозвитку й недостатньою увагою викладачів до цього процесу. На рівні визначення змісту й технологій підготовки – між цілісним уявленням студентів про особистісний і професійний саморозвиток, пов'язаний з особливостями педагогічної діяльності, та недостатньою відтвореністю інформації стосовно професійного саморозвитку в змісті вищої педагогічної освіти; між необхідністю цілеспрямованої підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку та недостатнім упровадженням у навчально-виховний процес ВНЗ відповідних технологій, спрямованих на формування готовності студентів до безперервного професійного саморозвитку.

В обґрунтуванні значущості обраної теми авторка обирає декілька шляхів, це: характеристика сфери професійної діяльності педагога і

зростання вимог суспільства до професійно зумовлених особистісних якостей фахівця.

З огляду на сказане, актуальність теми дисертаційного дослідження Фрицюк Валентини Анатоліївни не викликає сумніву.

Наукова логіка та науковий апарат дослідження. Науковий апарат дисертаційного дослідження збалансований.

Мета дослідження, як передбачення кінцевого результату, відображає його основні надбання у вигляді визначення теоретичних і методичних засад науково-методичної системи підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку та впровадженні технології, що забезпечить підвищення рівня їхньої готовності до професійного саморозвитку.

Об'єкт дослідження – професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів у вищих навчальних закладах.

Предмет дослідження сформульований як теоретичні основи та педагогічне забезпечення підготовки студентів педагогічних вищих навчальних закладів до безперервного професійного саморозвитку.

Стратегію і тактику наукового дослідження проблеми підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку обґрунтовано у концепції дослідження, основні положення якої знайшли своє відображення у **гіпотезі дослідження**.

Концепція, гіпотеза і завдання дослідження репрезентують картину спрямованості наукового пошуку, його проміжні й кінцевий результати та послідовність їх досягнення.

***Дискусійні аспекти.** Не викликає жодних зауважень обґрунтування і подання авторкою суперечностей. Але вважаємо, що їх формулювання мало б бути смислово більш наближеним до предмета дослідження: теоретичних і методичних основ підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.*

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягає в тому, що: *уперше:* обґрунтовано теоретичні й методичні основи безперервного професійного саморозвитку майбутніх педагогів у філософському, психологічному та педагогічному аспектах; розроблено науково-методичну систему підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, структурними компонентами якої є: психолого-педагогічна і фахова підготовка, формування обсягу знань з теорії професійного саморозвитку, набуття досвіду з професійно-педагогічної діяльності та професійного саморозвитку, система методичної підготовки майбутніх учителів до професійного саморозвитку; розроблено структурно-функціональну модель науково-методичної системи підготовки студентів педагогічних ВНЗ до професійного саморозвитку й технологію формування готовності майбутнього вчителя до безперервного професійного саморозвитку; визначено сутність, критерії, показники та рівні «готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку» як здатності студента здійснювати цілеспрямовану рефлексивну діяльність,

пов'язану з проектуванням і реалізацією якісних змін своєї особистості і втіленням на практиці свого суб'єктного досвіду в галузі професійного самовизначення та самореалізації на основі усвідомленої саморегуляції навчально-професійної діяльності.

Заслугує позитивної оцінки той факт, що в дисертації *уточнено* зміст базових понять дослідження: «розвиток», «саморозвиток», «професійний саморозвиток»; *подальшого розвитку* набули положення щодо науково-методичного забезпечення підготовки майбутніх педагогів до професійного саморозвитку; зміст, принципи, форми й методи формування готовності майбутнього вчителя до безперервного професійного саморозвитку.

У роботі представлено практичні доробки авторки: навчально-методичний посібник «Готовність майбутнього вчителя до професійного саморозвитку», методичні рекомендації: «Професійний саморозвиток педагога: діагностичний інструментарій», «Технологія підготовки майбутніх педагогів до професійного саморозвитку» та спецкурс «Безперервний професійний саморозвиток майбутнього педагога».

Понятійно-термінологічний апарат дослідження.

Дисертанткою проведена значна робота щодо аналізу поняттєвого апарату з досліджуваної проблеми. Проведено аналіз та здійснено різнобічну інтерпретацію понять «розвиток», «саморозвиток» з позицій філософії, психології, педагогіки; «професійний саморозвиток», «професійний саморозвиток майбутнього педагога», «безперервний професійний саморозвиток», «безперервний професійний саморозвиток майбутнього педагога» та інші.

Змістове наповнення дисертаційного дослідження. Відповідно до логіки дисертаційного дослідження та визначеного наукового апарату розкриваються його основні положення. Перш за все, у цьому плані необхідно відмітити підхід дисертантки щодо виокремлення концептуальних положень, які, на її думку, визначають стратегію і тактику наукового дослідження проблеми підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Тривалий досвід роботи у ВНЗ дозволили авторці дисертації обґрунтувати власне бачення способів вирішення досліджуваної проблеми.

У дисертації систематизовано теоретичні базові відомості щодо суті понять «професійний саморозвиток» та «безперервний професійний саморозвиток майбутніх педагогів». Нам імponує тлумачення авторкою дисертації поняття «готовність майбутнього педагога до безперервного професійного саморозвитку» як здатності студента здійснювати цілеспрямовану рефлексивну діяльність, пов'язану з проектуванням і реалізацією якісних змін своєї особистості і втіленням на практиці свого суб'єктного досвіду в галузі професійного самовизначення та самореалізації на основі усвідомленої саморегуляції навчально-професійної діяльності.

Позитивним є вивчення і подання окремим підрозділом зарубіжного досвіду формування підготовки фахівців до професійного саморозвитку.

Зауваження. У другому розділі – «Сучасна педагогічна практика підготовки майбутніх педагогів до професійного саморозвитку» – дослідниці вартувало не стільки звертати увагу на аналіз змісту і структури професійної підготовки педагогів, скільки на розкриття механізму, технологій формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Позитивно оцінюємо прагнення авторки розкрити формування готовності майбутнього педагога до безперервного професійного саморозвитку у контексті акмеологічного, антропоцентричного, діяльнісного, компетентнісного, культурологічного, особистісного, системного та синергетичного підходів. Валентиною Анатоліївною, на нашу думку, вдало обґрунтовано структуру цієї інтегративної якості особистості; визначено критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів до безперервного професійного саморозвитку; проаналізовано стан її сформованості; розкрито зміст науково-методичної системи підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Заслугує на позитивну оцінку розроблена модель системи підготовки майбутніх педагогів до професійного саморозвитку. Розроблена автором модель науково-методичної системи майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку об'єднує основні конструкти досліджуваного процесу, а саме: мету, зміст, форми, технології реалізації, педагогічні умови, зміст, що відображає специфіку досліджуваного явища та кінцевий результат – рівень готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Модель передбачає побудову й аналіз досліджуваного процесу за такими основними блоками: цільовий, теоретико-методологічний, організаційно-змістовий та оцінювально-результативний.

Позитивно оцінюємо й факт, що у змісті готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку Валентина Анатоліївна виокремила й характеризувала основні компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, особистісний і поведінковий.

Заслугує на схвалення розроблена авторкою дисертації технологія формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Її етапи – адаптаційно-ознайомчий, пошуково-інформаційний, практично-орієнтований, контрольно-рефлексивний, регулятивно-коригувальний – відповідають компонентам готовності, узгоджуються з організаційно-педагогічними умовами й передбачають наступність і взаємозумовленість розвитку компонентів готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. У технології домінують активні пізнавальні, тренувальні та інтерактивні методи (проблемні лекції; імітаційні ігри; розв'язання педагогічних ситуацій, аналіз відеоситуацій, моделювання ситуацій, метод проектів, укладання портфоліо тощо; технології «змішаного навчання», «перевернутого навчання» тощо), що в поєднанні з сучасними ІКТ дають змогу розвивати всі компоненти готовності до професійного саморозвитку.

Експериментальна складова дослідження включає в себе констатувальний та формувальний етапи дослідження, які у повній мірі реалізують завдання дослідження та його гіпотетичне припущення.

Формувальний етап експерименту передбачав впровадження та апробацію обґрунтованих організаційно-педагогічних умов за розробленою моделлю підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку; упровадження спецкурсу «Безперервний професійний саморозвиток майбутніх педагогів»; розроблення й застосування цілісного формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Достовірність результатів підтверджується теоретичним обґрунтуванням проведеного дослідження, значною вибіркою респондентів, валідними методиками, поєднанням кількісного та якісного аналізу отриманих емпіричних даних.

Особливої уваги заслуговує внесок авторки у практичну реалізацію розробленого навчально-методичного комплексу для забезпечення формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Валентиною Анатоліївною підготовлено навчально-методичний посібник «Готовність майбутнього вчителя до професійного саморозвитку», методичні рекомендації «Професійний саморозвиток педагога: діагностичний інструментарій», методичні рекомендації «Технологія підготовки майбутніх педагогів до професійного саморозвитку», навчально-методичну програму спецкурсу «Безперервний професійний саморозвиток майбутнього педагога».

Основні положення, результати й висновки дисертації можна використовувати в дослідженнях з теорії й методики професійної освіти, для розроблення галузевих стандартів нового покоління. Матеріали дослідження доцільно використовувати в підготовці педагогів за різними освітньо-кваліфікаційними рівнями.

Підтвердженням цьому слугують довідки про впровадження запропонованого авторкою навчально-методичного комплексу в практику підготовки педагогів у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/50 від 11.11.2016 р.), Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова (довідка № 04-10/1947 від 03.11.2016 р.), Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка (довідка № 4541/01-55/55 від 05.09.2016 р.), Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника (довідка № 01-15/03/2419 від 07.10.2016 р.), Ізмаїльському державному гуманітарному університеті (довідка № 1-7/593 від 16.09.2016 р.), Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини (довідка № 2575/01 від 05.10.2016 р.), Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (довідка № 1118-28/03 від 21.09.2016 р.), Хмельницькому національному університеті (довідка № 50 від 19.09.2016 р.).

До уже висловлених зауважень і побажань дозвольте висловити ще такі:

3. У роботі Валентини Анатоліївни розкрито різні підходи до

обґрунтування науково-методичної системи підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, проте бажано було б деталізувати, що в цій системі є теоретичними, а що – методичними основами цього процесу (відповідно до теми), і, можливо, запропонувати їх визначення.

4. Робота значно би виграла за рахунок більш детального розкриття можливостей педагогічної практики у формуванні готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

5. Бажано більш обґрунтовано назвати причини введення в навчальний процес спецкурсу «Безперервний професійний саморозвиток майбутнього педагога», пояснити, чому для виконання завдань дослідження недостатньо було таких курсів, як «Педагогіка», «Методика виховної роботи», «Основи педагогічної майстерності», «Історія педагогіки».

6. Розділи в дисертації непропорційні. Можна деякі з них скоротити.

7. Робота не позбавлена стилістичних погрешностей.

Висловлені зауваження, побажання і дискусійні думки не заперечують позитивної оцінки наукового рівня дисертації, яка вносить певний вклад у розроблення проблеми підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Вважаю, що новаторська, теоретично і практично зорієнтована праця відкриває нові шляхи для вдосконалення процесу професійної підготовки майбутніх педагогів у вищих навчальних закладах України, а також стане поштовхом до подальшого студіювання багатьох актуалізованих у рецензованій дисертації проблем.

Отже, логіка дослідження, послідовність викладу та доказовість положень і висновків – це ті характеристики, які надають дисертаційному дослідженню цілісності, повноти, завершеності. Робота має теоретичне і практичне значення, оскільки одержані в дисертації результати та представлені узагальнення можуть використовуватись у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів у вищих навчальних закладах України.

Висновки сформульовані дисертанткою чітко і повно, розкривають за поставленими в роботі завданнями основні надбання та результати дослідження. В опублікованих за темою дисертації 60 наукових працях викладено основні наукові положення, зроблені у процесі наукового пошуку. Зміст дисертації відповідає паспорту спеціальності 13.00.04– теорія і методика професійної освіти та адекватно відображено в авторефераті.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота Фрицюк Валентини Анатоліївни «Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку» є самостійною завершеною працею на актуальну тему, в якій на основі виконаного авторкою дослідження сформульовані та обґрунтовані наукові положення, висновки і практичні рекомендації. У сукупності вони розв'язують проблему формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Дисертаційна робота «Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку» є завершеним самостійним дослідженням, що відповідає чинним вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013р. № 567, а її автор – Фрицюк Валентина Анатоліївна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології та педагогіки
Хмельницького національного
університету

О. М. Гомонюк

Підпис О. М. Гомонюк засвідчую:
Перший проректор,
проректор з науково-педагогічної та наукової роботи
Хмельницького національного університету
доктор економічних наук,
професор

М. П. Войнаренко